

14

mei

1940

herdenkij
14mei.nl

H.J.A. Hoflandlezing

Voorwoord door Liesbeth Levy

13 mei 2026

Geachte aanwezigen, wat fijn dat u er bent! Namens het comité 14 mei 1940 heet ik u allen van harte welkom. Mijn naam is Liesbeth Levy en ik heb de eer voorzitter van dit comité te mogen zijn.

Een bijzonder welkom aan onze spreker van vanavond. Ook een heel warm welkom aan Edmond Hofland, de zoon van Henk Hofland, de naamgever van deze bijzondere jaarlijkse lezing.

Wij zijn hier bijeen aan de vooravond van de herdenking van het bombardement van 14 mei 1940. De dag waarop Rotterdam vanaf 13uur27, in nauwelijks een kwartier tijd zijn hart verloor.

Ik begin met de plék waar we vandaag met Hoflandlezing voor het allereerst te gast zijn. Hier midden in het historische Laurenskwartier. In ons aller Laurenskerk. Het enige overblijfsel van het Middeleeuwse Rotterdam, die het bombardement ternauwernood overleefde.

Steeds als ik er langsloop, op dinsdagen, al boodschappen doende op de markt en ik het carillon hoor spelen, vraag ik me af: Wat heeft deze kerk allemaal gezien?

Op de plek waar we nu met z'n allen zitten, woedde op 14 mei 1940 een verwoestende brand. Niet alleen in de kerk, maar ook in de toren. De vlammen raakten tot grote hoogte, doordat een houten stelling die voor restauratiewerkzaamheden rond de toren was geplaatst, vlamvatte. Het vuur klom steeds hoger en de drie grote luidklokken -die van oudsher onder andere de bedoeling hadden om gevaar- een vijand in aantocht - aan te kondigen- gingen in vlammen op. De noodklokken smolten. En die vijand, die was er al.

Het Laurenskwartier veranderde in een verwoestte vlakte, met nog een paar gebouwen die als verwondde dieren overeind bleven.

Een ander gebouw dat overleefde - het oude Bibliotheekgebouw aan de Botersloot - het huidige University College- was wonder boven wonder maar licht beschadigd. Hierdoor kon de bibliotheek in de oorlogsjaren steeds boeken blijven uitlenen- en dat was maar goed ook- want de leeshonger was groot. Onder de toonbank werden boeken meegegeven aan 'een nichtje dat een tijdje te logeren was en zich zo verveelde'.

Tegelijkertijd werden Nederlandse bibliotheken tussen 40-45 regelmatig gedwongen om boeken van Amerikaanse en Engelse schrijvers af te voeren. Net als ook boeken over het socialisme, anti-nationaalsocialistische werken, het pacifisme en alle boeken door Joodse schrijvers, zoals Einstein en Kafka.

Een strijd om informatie, geschiedschrijving en waarheden.

In 1944 kreeg het Laurenskwartier een aanblik die we ons vandaag de dag -terwijl de wolkenkrabbers als bamboe uit de grond schieten en we al matcha drinkend lekker kunnen surfen- haast níet meer kunnen voorstellen.

Voedseltekorten en honger brachten de stad ertoe onder andere de Botersloot en de Coolsingel te gebruiken als akkerland. Er werd geploegd, gezwogd en gezaaid. En rondom de kerk - waar we nu zitten - groeiden velden met rogge en bruine bonen.

Ja, wat moet deze kerk allemaal hebben gezien?

En dat brengt mij op de naamgever van deze lezing. Journalist Hendrik Hofland, die dit als tienjarig jongetje allemaal met eigen ogen bekeek. Voor sommigen is hij onvergetelijk, maar met het verstrijken van de tijd vertel ik toch graag meer over zijn rol en betekenis.

Henk Hofland was een één van de meest prominente na-oorlogse journalisten, kritische columnist, vurig essayist en schrijver. Geboren in Kratingen. Hij schreef zowel voor NRC als De Groene Amsterdammer een wekelijkse politieke column, die regelmatig veel stof deed opwaaien. Zijn jeugd in het verwoestte Rotterdam tekende hem voor het leven. In zijn ooggetuigenverslag van het bombardement schreef hij:

Op de veertiende mei werd gemeld dat eskaders bommenwerpers in de richting van Rotterdam vlogen. “We gaan in de kelder zitten zei mijn vader. Daar hoorden wij het zware geronk naderen, toen een geluid, en het volgende moment zag ik de vloer van de kelder golven. ‘Eruit’ riep mijn vader. Over het tuinpad renden we door een stofwolk naar het onbebouwde stuk grond waaraan de tuin grensde. Daar zag ik de Heinkels 111. Ze vlogen laag en langzaam. Op hun doje gemak, heb ik later gedacht. Ze hadden niets te vrezen. Afweergeschut was er niet meer, de koninklijke luchtmacht was in zijn geheel neergeschoten of op de grond vernietigd. De bemanning van deze 95 bommenwerpers heeft ongestoord in koelen bloede mijn stad vernietigd.

In 2007 werd het Comité Herdenking 14 mei opgericht. Aanleiding was het initiatief de brandgrens te markeren – de contouren van het verwoeste Rotterdam – en deze eenmalig zichtbaar te maken en aan te lichten in de stad. Wat begon als een tijdelijke markering, groeide uit tot een jaarlijks moment van collectieve herinnering.

Niet alleen om stil te blijven staan in het verleden, maar om zichtbaar te maken wat onder de oppervlakte van deze stad verborgen ligt.

Want onder Rotterdam liggen niet alleen fundamenten van gebouwen. Onder deze stad liggen verdwenen straten, verloren levens en verhalen die nooit helemaal verdwenen zijn.

Dat was ook precies waar de toen 80-jarige Henk Hofland over schreef toen hij in 2007 het eerste 14 mei-essay verzorgde. Hij stelde de vraag waarom Rotterdam zo lang nauwelijks een publieke traditie van herdenken had ontwikkeld rond het bombardement.

Zijn antwoord was even scherp als herkenbaar: Rotterdam richtte zich liever op de wederopbouw dan op het verlies. De stad keek vooruit. Naar herstel, modernisering en vooruitgang.

Maar Hofland herinnerde ons eraan dat een stad niet alleen bestaat uit beton, economie en architectuur. Een stad bestaat uit herinneringen, gemeenschappen en mensen.

Hij schreef over het vooroorlogse Rotterdam dat verdween: de oude buurten, de markten van toen, de cafés, het Joodse Rotterdam dat uit hele wijken werd weggevaagd: de stemmen en levens die niet meer terugkeerden. De namen van 1183 mensen die tussen 10 en 14 mei 1940 omkwamen door oorlogshandelingen en het bombardement op de stad, liggen hier naast ons, geschreven op stenen, op de trappen van het podium.

En juist daarom is herdenken een poging om moreel scherp te blijven in het heden. Niet omdat de geschiedenis zich herhaalt maar het heden te denken geeft vanuit het verleden.

Dit past misschien nergens beter dan hier in de Laurenskerk.

En dat maakt het thema van dit jaar zo betekenisvol: *Je bent meer dan één.*

Eén verhaal vertelt nooit het hele verhaal. Een stad bestaat uit vele perspectieven, vele achtergronden, vele herinneringen. Juist die veelheid maakt een samenleving veerkrachtig.

De filosofe Hannah Arendt noemde de stad ooit een georganiseerd geheugen. Een plek waar verhalen samenkomen en betekenis krijgen. Niet opgelegd van bovenaf, maar gedeeld, bevraagd en doorgegeven.

Betrokkenheid ontstaat wanneer mensen zich kunnen verplaatsen in het verhaal van een ander. Dat vermogen maakt het mogelijk om ook nieuwe generaties, met verschillende achtergronden en verschillende geschiedenissen, deel te laten worden van het Rotterdamse geheugen.

Dat is precies waarom de H.J.A. Hoflandlezing vanaf 2007 bestaat. Waarbij onder andere denkers als Frank van Vree, Ronald Leopold, Lofti El Hamidi, Burgemeester Schouten en Nikki Sterkenburg reflecteerden op de vraag hoe van een herinneringsgemeenschap een herdenkingsgemeenschap te maken in een stad waarin geen rechte lijnen lopen van toen naar nu.

Dit jaar is dat Sander Schimmelpenninck. Hij is journalist, columnist, podcastmaker en schrijver. Jarenlang was hij hoofdredacteur van Quote, maar inmiddels kennen velen hem vooral en van zijn scherpe en onafhankelijke stem in het maatschappelijke debat.

In zijn columns voor de Volkskrant, boeken en podcasts schrijft hij over economische ongelijkheid, kansenongelijkheid, afkomst, privilege en macht. Over de vraag wie in Nederland vooruitkomt – en wie structureel achterblijft. Hij doet dat met humor en zelfspot, maar ook met een grote ernst over de richting waarin onze samenleving zich ontwikkelt.

Het is niet ondenkbaar dat zijn studie aan onze Erasmus Universiteit hiertoe heeft bijgedragen. Het was immers Erasmus die verkondigde: 'verschil van mening is niet erg, het is juist nuttig'.

Daarmee raakt hij aan een vraag die ook vanavond relevant is: hoe kijken wij naar elkaar? Zijn wij bereid verder te kijken dan ons eigen perspectief? En hoe blijven we zorgdragen voor het publieke gesprek vanuit een sterk democratische perspectief. En, zijn daar grenzen aan?

We hebben daarom ons enorm verheugd op zijn komst. Nadat we geluisterd hebben na naar zijn lezing, ziet u mij nog even terug, waarna we kunnen reflecteren bij een borrel.

Graag vraag ik u om een nieuwsgierige open blik en een heel warm applaus voor de spreker van de Hoflandlezing 2026: Sander Schimmelpenninck.